

Тематска
анализа/дијагностика:
Агрокултура

Извршно резиме

Земјоделството е исклучително значаен сектор во Северна Македонија. Околу 50% од вкупната територија на државата е земјоделско земјиште (49,7%, сопствени пресметки). Ова земјиште е управувано од земјоделскиот сектор, односно вкупно 176 125 земјоделски стопанства од кои 177845 од индивидуалниот сектор и 280 деловни субјекти.

Стратегиската и програмската рамка на земјоделството и руралниот развој ја сочинуваат голем број на документи кои директно или индиректно ги поставуваат развојните насоки и цели. Следниве се клучните секторски стратешки и програмски документи: Национална стратегија за земјоделството и руралниот развој за периодот 2021-2027 година, Национална програма за развој на земјоделството и рурален развој за периодот 2018-2022 година, Инструмент за претпристапна помош за рурален развој – ИПАРД III Програма (2021– 2027), Национален план за органско производство 2013-2020 и други.

Законската рамка е базирана на Законот за земјоделство и рурален развој и бројна специфична легислатива, од кои позначајни се: Законот за земјоделско земјиште, Законот за консолидација на земјоделско земјиште, Законот за квалитет на земјоделски производи и Законот за органско производство и Законот за сточарство.

Клучен чинител е Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), како и агенциите поврзани со него: Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој, Агенцијата за храна и ветеринарство, како и други органи и тела. Секторот е многу добро прилагоден кон Европската Унија и по стратешката и по институционалната рамка како и по легислативата, како и по мерките кои наликуваат на оние што се применуваат во рамките на Заедничката земјоделска политика на Европската Унија, при што главни се директните плаќања и поддршката на руралниот развој. Сепак, досега директните плаќања во голема мера се разликуваат во однос на Заедничката земјоделска политика на Европската Унија (ЗЗП) според видот на плаќањата и прифатливите сектори/корисници, при што доминантни се производно-врзаните плаќања и плаќањата по предадена количина за откуп на одредени производи кај преработувачите. Индикативниот финансиски план за државната поддршка во земјоделството и руралниот развој предвидува постепено зголемување на вкупната поддршка од 142 милиони евра во 2021 година до 215 милиони евра годишно во 2027 година. Уделот на директните плаќања во вкупниот буџет се планира етапно да се намали од 70% во 2021 година до 50% во 2027 година, преку зголемување на буџетската поддршка на мерките за рурален развој, уредување на пазарите и системот за пренос на знаење и иновации.

Околу 63% од земјоделското земјиште припаѓаат во пониските квалитетни класи, односно се одликуваат со слаба плодност и ниски производни резултати. Покрај слабо плодните почви,

земјоделското производство е лимитирано и од неповолните климатски услови. Малите суми на врнежи во главните производни региони предизвикуваат недостиг на вода за нормално одвивање на растителното производство поради што кај нас приносите се лимитирани од недостигот на вода. Високите температури, особено во летниот период, предизвикуваат топлотен стрес кај земјоделските култури и домашните животни што дополнително ја намалува продуктивноста. Најголемиот дел од земјоделското земјиште се пасишта и тоа дури 59%. Обработливите површини се распространети на околу 518 илјади хектари или 40,9% од земјоделското земјиште е обработливо. Од обработливото земјиште дури 80,6 проценти отпаѓаат на ораници и бавчи, а 11,5% на ливади. Лозарството зафаќа 4,6% од обработливото земјиште, а овоштарството само 3,2%.

Структурните истражувања во земјоделството, укажува дека земјоделските стопанства се екстремно мали, и дури 60,8 проценти од нив располагаат со помалку од 1 ха земјоделско земјиште. Просечната големина на фармата и бројот на добиточни единици е 1,8 ха и 2,14 ха добиточни единици по земјоделско стопанство во 2016 година. Најважните култури по застапеноста на обработливото земјиште се житните култури со околу 157 илјади хектари на оженена површина во 2020 година. Најважна житна култура е пченицата (претежно озима пченица) со околу 70 илјади хектари. Најзначајна индустриска култура е тутунот со 16591 ха оженена површина во 2020 година. Пиперките кои се застапени на околу 9,2 илјади хектари на и доматиите на околу 5,5 илјади хектари се најзначајните градинарски култури. Сточарското производство базира на 252936 говеда, 175172 свињи, 717244 овци и 121359 кози.

Секторот учествува во создавањето на вкупниот бруто домашен производ со просечно 9% за последните 10 години.

Околу три четвртини од аутпутот од земјоделското производство произлегува од растителното производство. Главни потсектори за земјоделско производство се: зеленчук (опфаќа околу една третина од вредноста на вкупниот аутпут на земјоделскиот сектор), понатаму овошје, житни култури, индустриски култури (тутун), грозје и вино. Млекото и месото (говеда, свињи и јагнешко) се најважни сточарски производи.

Република Северна Македонија е нето-увозник на земјоделско-прехранбени производи. Според податоците за надворешна трговија кои се однесуваат на земјоделскиот сектор во 2020 вкупниот извоз изнесувал 589,97 милиони евра додека вкупниот увоз изнесувал 819,90 милиони евра) при што вкупниот дефицит бил -186,46 милиони евра.

Бројот на вработени во земјоделскиот сектор е околу 95 илјади и во последните 5 години бележи пад од преку 20%. Нивото на образование во земјоделскиот сектор е многу ниско. Околу 45% од лицата ангажирани во земјоделството се со основно образование или помалку, односно, без образование (2,4%), со незавршено основно образование (8,1%) и со завршено основно образование (34,6%). Околу 46,7 отсто имаат завршено средно образование, но само 4 отсто се со средно образование од областа на земјоделството. Само 0,6% од ангажираните се земјоделски инженери, а 0,2 отсто имаат завршено студии од втор и трет циклус во земјоделството

Постојат голем број предизвици поврзани со земјоделството. Мали земјишни и добиточни капацитети на земјоделските стопанства, мала економска големина на земјоделските стопанства, стареење на населението, депопулација на руралните средини, неповолни услови за земјоделско производство (слабо плодни почви, суша, силно лимитирани приноси поради недостиг на вода и др.), ниско ниво на образование, запоставеност на структурата и стручноста поради многу малиот број на ангажирани лица кои имаат било какво образование за земјоделското производство, ниско ниво на знаења и трансфер на знаења и иновации, слаба конкурентност на стопанствата и секторот во целина, итн. Дополнително на ова негативно влијаат и климатските промени, опустинувањето и деградацијата на земјиштето, слабата искористеност и лошата состојба на системите за наводнување, а сето тоа предизвикува додатно намалување на продуктивноста која во комбинација со ниските адаптивни капацитети го прави секторот поранлив и помалку конкурентен.

Како еден од најзначајните предизвици секако е членството во Европската Унија. Во земјоделскиот сектор во Европската Унија, Заедничката земјоделска политика е задолжителна за сите земји членки. Новата Заедничка земјоделска политика на ЕУ, во согласност со Зелениот договор и Стратегијата Од фарма до виљушка, ги одредува низа на приоритети од кои дел се веќе внесени во Националната стратегија за земјоделство и рурален развој.

Врз база на консултативните активности може да се изнајдат неколку приоритетни области за воспоставување на визијата: Современа и унапредена рурална средина, стабилен и задоволителен приход за земјоделските производители, производство на доволни количини на безбедна и квалитетна храна, капацитети и знаења за примена на најсовремените производни технологии, одржливо управување со природните ресурси и други.